Lausunto Eduskunnan maa- metsätalousvaliokunnalle 4.5.2017

Viite	*Lausuntopyyntö liittyen asiaan: E 125/2016 vp Valtioneuvoston selvitys: Ison-Britannian eroprosessi EU:sta – Tilannekatsaus*
Lausunnon antaja	*Luonnonvarakeskus (Luke)/Professori Jyrki Niemi*

Tausta

Iso-Britannian EU-kansanäänestys ”Brexit” järjestettiin 23. kesäkuuta 2016. Kansanäänestyksessä äänestäjät valitsivat, pysyykö Iso-Britannia EU:n jäsenenä vai eroaako se siitä. Unionin jättämistä kannattaneet voittivat äänestyksen. Maaliskuussa 2017 Iso-Britannian pääministeri Theresa May allekirjoitti kirjeen, joka käynnisti maan virallisen eroprosessin EU:sta.

Iso-Britannian erolla EU:sta on vaikutuksensa myös maatalous- ja elintarvikesektorilla. Koska tässä vaiheessa on vielä epäselvää, millaista politiikkaa EU:sta lähtevä Iso-Britannia tulee noudattamaan, on kuitenkin vaikea tehdä kovin ehdottomia johtopäätöksiä. Brexitin seuraukset riippuvat paljon siitä, millainen brittien politiikka tulee olemaan eron jälkeen erityisesti ulkomaankaupan ja sääntelyn aloilla.

EU:n ja Ison-Britannian kauppasuhteet Brexitin jälkeen

Isolla-Britannialla on erilaisia vaihtoehtoja uuden EU-suhteen neuvottelemiseen. Vaihtoehdot ovat eriasteisia kompromisseja toisaalta sääntelyyn liittyvän riippumattomuuden ja toisaalta kaupankäynnin vapauden välillä. Integroitumisasteen mukaan vaihtoehdot ovat: i) sopimus EU:n kanssa Euroopan talousalueesta, kuten Norjalla, Islannilla ja Liechtensteinilla, (ii) EFTA-jäsenyys ja EU:n vapaakauppasopimus, kuten Sveitsillä, (iii) tulliliitto EU:n kanssa, kuten Turkilla, (iv) vapaakauppasopimus, kuten Kanadalla tai (v) WTO-sopimuksen soveltaminen.

Jonkinlainen vapaakauppasopimuksen kaltainen ratkaisu näyttäytyy todennäköisimpänä vaihtoehtona. Mikäli sellainen sopimus saadaan onnistuneesti neuvoteltua eroprosessille asetetun kahden vuoden aikarajan puitteissa, saattaa olla mahdollista varmistaa elintarvikkeiden vapaakauppa EU-maiden ja Iso-Britannian välillä. Tämän myötä kauppasuhteet päätyisivät periaatteessa takaisin vuotta 1992 ja EU:n sisämarkkinoiden luomista edeltävään tilanteeseen. Tuolloin monet ei-tullimuotoiset kaupan esteet hankaloittivat tuotteiden vapaata liikkumista jäsenvaltioiden välillä. Nämä esteet liittyivät mm. elintarviketurvallisuutta, kasvien terveyttä ja eläinlääkintää koskeviin säädöksiin.

Sisämarkkinoiden ydin on vastavuoroisen tunnustamisen periaate. Periaatteen mukaan jäsenvaltion täytyy sallia tuotteen markkinoiminen, jos sitä on laillisesti markkinoitu jossakin toisessa EU-jäsenvaltioissa. Iso-Britannian lähdettyä unionista ja sisämarkkinoilta tämä periaate ei enää koskisi EU:n vientiä Isoon-Britanniaan eikä Ison-Britannian vientiä EU:hun, mikä tarkoittaisi ylimääräisiä vaatimusten ja määräysten täyttämiseen sekä sertifiointeihin liittyviä kustannuksia.

Vuonna 2015 unionin maatalous- ja elintarvikekaupan kauppatase oli Ison-Britannian kanssa 24 miljardia euroa ylijäämäinen. EU vei Isoon-Britanniaan vuonna 2015 maatalous- ja elintarviketuotteita noin 39 miljardin euron edestä ja toi runsaan 15 miljardin euron arvosta. Juomat muodostavat suurimman ryhmän sekä tuonnin että -viennin arvon osalta. Muita merkittäviä vientituotteita EU-maista ovat lihajalosteet ja sisäelimet, vilja- sekä maitotuotteet. Vastaavasti tuonnissa alkoholijuomien osuus on lähes puolet. Merkittävimmät kauppakumppanit EU-maista ovat sekä tuonnin että viennin osalta Hollanti, Irlanti, Ranska ja Saksa.

Suomi vei Isoon-Britanniaan vuonna 2016 maatalous- ja elintarviketuotteita noin 25 miljoonan euron edestä ja toi runsaan 120 miljoonan euron arvosta. Iso-Britannian osuus Suomen elintarvikeviennin kokonaisarvosta jää alle kahteen prosenttiin. Suurimpia vientituotteita Iso-Britanniaan ovat sokeri ja sokerivalmisteet (24 %), erilaiset kasvi- ja eläinperäiset rasvat ja öljyt (19 %) sekä maitotuotteet (16 %). Noin puolet Suomen tuonnista Isosta-Britanniasta koostui erinäisistä elintarviketeollisuuden valmisteista (mukaan lukien rehut). Noin neljäsosa tuonnista oli alkoholijuomia.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ilman Isoa-Britanniaa

Iso-Britannia on perinteisesti puoltanut EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) liberalisointia yhdessä Ruotsin, Alankomaiden ja Tanskan kanssa. Se on myös ajanut CAP:n osuuden supistamista EU:n talousarviossa sekä suoriin tukiin käytetyn rahamäärän vähentämistä. Toisaalta monet brittikritiikin aiheet on huomioitu toisiaan seuranneissa maatalouspolitiikan uudistuksissa ja esimerkiksi vuoden 2013 reformissa toteutetuissa jäsenvaltioille joustavammissa ratkaisuissa.

Vaikka mielipideilmasto ministerineuvostossa ja Euroopan parlamentissa kallistuisi brittien lähdön seurauksena aavistuksen verran tukipolitiikalle suosiollisemmaksi, Saksan jälkeen suurimman nettomaksajan lähtö rahoituspuolelta vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Jos unionin jäsenvaltiot haluavat ylläpitää maataloustuet nykyisellä tasolla, silloin niiden täytyy myös olla valmiita maksamaan suurempia summia EU:n budjettiin. Vuonna 2013 Iso-Britannia sai 3,9 miljardia euroa CAP-tukea ja rahoitti sitä 6,8 miljardilla eurolla.

Johtopäätökset

Brexitin mahdolliset seuraukset elintarvikesektorille riippuvat ensisijaisesti EU:n kanssa solmittavan kauppasopimuksen luonteesta. Kaupankäynnin kustannukset tulevat olemaan todennäköisesti nykyistä korkeampia. Tämä aiheuttaa laskupainetta tuottajahintoihin EU-maissa, jotka vievät tuotteita Isoon-Britanniaan, ja nousupainetta Isosta-Britanniasta tuovien EU-maiden kuluttajahintoihin. Kustannusten nousun haitallisia vaikutuksia voidaan tosin minimoida neuvottelemalla mahdollisimman paljon kahdenvälisiä keskinäisiä tunnustamissopimuksia. Näiden sopimusten hyödyt olisivat kuitenkin väistämättä rajoittuneempia ja vähemmän kattavia sisämarkkinoiden jäsenyyden tarjoamiin etuihin verrattuna.